

Quan van arribar els Homo sapiens a la Península Ibèrica?

03/2010 - Antropologia.

Una recerca realitzada per un grup d'arqueòlegs del Centre d'Estudis del Patrimoni Arqueològic de la Prehistòria (CEPAP-UAB) al jaciment Cova Gran (Lleida) ha contribuït a atiar el debat científic sobre l'aparició dels primers homes "moderns" a la Península Ibèrica i la seva possible relació amb la desaparició dels neandertals. Les mostres obtingudes a Cova Gran, datades amb Carboni 14, refereixen una antiguitat d'entre 34.000 i 32.000 anys per posicionar temporalment quan es va produir aquest reemplaçament biològic al Mediterrani Occidental, encara que l'estudi relativitza la validesa de la tècnica del Carboni 14 per a la datació de materials del període de transició del Paleolític Mitjà al Superior (40.000 i 30.000 anys). Els resultats també reforcen la hipòtesi que no hi va haver interacció ni convivència entre ambdues espècies.

Jaciment de la "Cova Gran" a Lleida.

El treball, publicat al "Journal of Human Evolution", ha estat coordinat per Rafael Mora, catedràtic de Prehistòria i director del CEPAP-UAB; i hi han participat Jorge Martínez-Moreno, investigador del CEPAP-UAB; i Ignacio de la Torre, professor de l'Institute of Archeology de la University College of London.

Cova Gran, un abric de grans dimensions descobert l'any 2002, es troba a la localitat de Les Avellanes-Santa Linya -La Noguera- i és un dels escassos jaciments arqueològics europeus que permeten estudiar el que en Paleontropologia es denominen "transicions", fases crítiques en les quals es detecten transformacions i remodelacions essencials per reconstruir la història de la nostra espècie.

Els investigadors de la UAB hi han treballat sobre una superfície d'uns 60 metres quadrats, realitzant una excavació en extensió, el que permet reconstruir la manera de viure de la gent que va habitar a l'abric. Aquesta sistemàtica de treball no és habitual en arqueologia, ja que generalment les excavacions es restringeixen a sondejos de reduïdes dimensions. Això els ha permès recuperar materials arqueològics del Paleolític Mitjà, atribuïbles a Homo neanderthalensis, i del Paleolític Superior, que corresponen a Homo sapiens, separats entre si per un estrat estèril de sediments que permet diferenciar-los.

Aquestes condicions excepcionals de preservació del registre arqueològic, que no s'ha vist afectat per alteracions degudes a processos geològics o biològics, han permès que els materials utilitzats per cada població es conservin sense remocions, al contrari del que s'ha assenyalat en altres jaciments arqueològics. Una anàlisi detallada de les restes lítiques recuperades permet reconèixer diferències importants en la seva elaboració, el que implica que van ser realitzades per espècies distintes.

Aquest fet, reconegut en altres jaciments d'Europa Occidental, reforça la hipòtesi que ambdues espècies no van conviure ni van interaccionar, encara que no es pot descartar que habitessin en una mateixa zona geogràfica durant el període comprès entre 40.000 i 30.000 anys, al qual habitualment es posiciona la "transició" Paleolític Mitjà/Superior.

Cova Gran va ser ocupada successivament per neandertals i humans "moderns", en grups reduïts de 15 o 20 persones que vivien de manera molt semblant: caçaven, recol·lectaven, elaboraven instruments per dur a terme activitats quotidianes

com obtenir i processar aliments, per a les quals la gestió del foc era essencial. No obstant això, cada espècie emprava tècniques i matèries primeres ben diferenciades. L'aplicació de sabers i la manera de relacionar-se amb el medi suggereixen comportaments distints.

Entre les restes trobades atribuïbles a Homo sapiens destaquen diversos cargols marins perforats, habitualment considerats com un indicador de la dispersió d'aquesta espècie per Àfrica, Orient Mitjà i Europa Occidental. Igualment, denoten l'existència d'un llenguatge simbòlic i unes capacitats cognitives que no es constaten durant el Paleolític Mitjà. Aquests objectes fan pensar que els Homo sapiens transitaven per amplis territoris que abastaven des de la costa del Mediterrani fins al pre-Pirineu, una distància superior als actuals 150 quilòmetres, tot i que els investigadors no descarten l'existència de xarxes socials, que connectarien grups separats per importants distàncies i per les quals circuïessin aquests objectes. Si això fos així, els ornaments serien un element simbòlic clau en la configuració social i en la definició de les identitats d'aquesta població.

El treball aporta també noves dades sobre el període en el qual apareixen els primers representants dels denominats "humans moderns" a la Península Ibèrica i la desaparició dels neandertals, una qüestió que genera una important discussió dins de la Paleoantropologia. Les mostres datades per Carboni 14 (14C) de Cova Gran refereixen una antiguitat d'entre 34.000 i 32.000 anys per posicionar temporalment quan es va produir aquest reemplaçament biològic en el Mediterrani Occidental.

No obstant això, l'estudi discuteix al mateix temps la validesa del 14C, mètode habitualment utilitzat per datar restes arqueològiques d'aquest període. Encara que el 14C és una eina essencial per datar contextos arqueològics, una conclusió que es desprèn de l'estudi és que les dates d'entre 40 i 30 mil anys no poden considerar-se com a anys "històrics". Aquesta observació aviva la polèmica que hi ha des de fa temps en arqueologia, sobre la consideració del 14C com un rellotge temporal absolut. Aquest isòtop radioactiu es desintegra de manera regular, però a partir de 30.000 anys la seva presència en les mostres datades és residual i, en moltes ocasions, aquestes mostres han estat sotmeses a processos d'alteració difícils d'identificar. Els investigadors argumenten que moltes de les dates habitualment emprades en l'estudi d'aquest tram cronològic poden correspondre a mostres que han sofert contaminacions, o que han estat tractades en els laboratoris amb mètodes que no han detectat aquests tipus de problemes. Actualment s'estan desenvolupant millores que, possiblement, eliminaran aquestes incerteses.

Cova Gran és un jaciment de més 2.500 metres quadrats de superfície amb un important patrimoni arqueològic. Futures excavacions permetran aprofundir sobre com es va assentar l'home modern a la Península Ibèrica i la seva evolució durant els últims 40.000 anys.

Jorge Antonio Martínez Moreno

Centre d'Estudis del Patrimoni Arqueològic de la Prehistòria

"The Middle-to-Upper Palaeolithic transition in Cova Gran (Catalunya, Spain) and the extinction of Neanderthals in the Iberian Peninsula". Martínez-Moreno, J. Mora, R. De la Torre, I. Journal of Human Evolution 58 (2010). 211.226.